

Оксана ВАШУЛЕНКО

науковий співробітник

відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ НАУКОВО-ХУДОЖНІМИ ТЕКСТАМИ

У Державному стандарті початкової освіти, Типових освітніх програмах з мовно-літературної освітньої галузі [1; 2] одним із пріоритетних завдань визначено необхідність оволодіння молодшими школярами навичками осмисленого і свідомого читання текстів різних стилів і жанрів, уміннями досліджувати художні і науково-художні тексти, висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та використовувати її для збагачення особистого читацького досвіду.

На сучасному етапі важливість формування в учнів початкових класів умінь працювати саме з науково-художніми текстами зростає, оскільки ХХІ століття вважають інформаційним, у якому вміння працювати з інформацією належить до найбільш цінних особистісних надбань людини.

На жаль, за нашими дослідженнями, роботі з науково-художніми текстами приділяється менше уваги порівняно з художніми. Аналіз професійної літератури та результати педагогічних досліджень свідчать про дисбаланс художніх та науково-художніх творів у підручниках літературного читання. Це значною мірою пов'язано із орієнтацією предмета «Літературне читання» на реалізацію художньо-естетичних та літературознавчих завдань освіти. Однак необхідно пам'ятати, що важливим джерелом формування світогляду учнів, збагачення їхніх знань про історичні події, видатних особистостей, різноманітні відкриття та явища природи є науково-художні й науково-пізнавальні твори. Читаючи їх, діти оволодівають умінням працювати з інформацією, проводити

дослідження, визначати істотні ознаки об'єкта, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, тлумачити зміст нових понять.

Основний етап роботи з науково-художнім текстом припадає на вік 8-10 років, тому що це вік психологічної готовності дитини до сприймання наукової інформації. До цього ж часу учні, відповідно до Типової освітньої програми [1], починають ознайомлюватися з науково-художніми творами, але педагог ще не вводить цей літературний термін у їхній словник. Другокласники вчать: розрізняти нехудожні тексти за відсутністю у їх змісті діалогів, яскравих образних висловів, наявністю наукових понять, фактів, історичних дат; здійснювати аналіз та інтерпретацію змісту нехудожнього тексту.

Уперше поняття науково-художнє оповідання вводиться в 3-му класі, а в 4-му учні глибше ознайомлюються з творами цього жанру. У процесі дослідження науково-художніх текстів учні 3-4 класів оволодівають такими вміннями: практично розрізнявати такі тексти з-поміж інших видів, самостійно знаходити в них достовірну, науково підтверджену інформацію; розкодувати графічну інформацію, яка міститься в тексті; перетворювати графічну інформацію в текстову; знаходити і розрізняти інформацію природничого, історичного, культурознавчого характеру; пояснювати явища природи, історичні факти, події, співвідносити їх з текстом; здійснювати смисловий аналіз змісту тексту; складати план; висловлювати власне судження щодо змісту тексту.

Поєднуючи в собі наукове і художнє, науково-художні твори потребують особливої методичної роботи, яка має враховувати і художню форму, і пізнавальну інформацію. Як показує практика, значну складність для сприймання молодших школярів становить пізнавальна сторона науково-художніх творів. Як показали дослідження, учні початкових класів без спеціальної підготовки найчастіше не усвідомлюють пізнавальний матеріал науково-художнього твору. Це пов'язано з особливостями подачі наукової інформації, що розосереджена по тексту. Тому методична робота має бути націленою на формування раціональних прийомів виділення з тексту

пізнавальної інформації, її фіксації й усвідомлення поряд зі сприйняттям художньої сторони тексту.

Щоб допомогти учням усвідомити цю інформацію, здійснити дослідження побудови і змісту науково-художнього тексту, обов'язково слід дотримуватись певних вимог: проводити системну словникову роботу; актуалізувати життєвий, соціальний і читацький досвід учнів; використовувати різні види і способи читацької діяльності.

Результатами засвоєння учнями змісту науково-художнього твору має бути розуміння ними суттєвих ознак описуваного об'єкта, смислових зв'язків між частинами тексту, здатність визначити головне в ньому, знання окремих фактів, послідовності подій.

Щоб допомогти учням правильно вибрати, осмислити й пояснити нову інформацію, необхідно організувати поетапне проникнення у зміст матеріалу. Робота вчителя над науково-художнім текстом відбувається в такій послідовності: 1) актуалізація знань учнів про той об'єкт чи явище, про які йтиметься в тексті; 2) підготовка до сприймання тексту, настанова на первинне сприймання твору; 3) ознайомлювальне читання; 4) перевірка первинного сприймання твору школярами; 5) пошукове читання; 6) аналітичне перечитування; 7) осмислення прочитаного; 8) рефлексивні судження за змістом прочитаного.

Важливим і визначальним в організації роботи над формуванням у молодших школярів умінь досліджувати і взаємодіяти з науково-художніми текстами є мотиваційне забезпечення освітнього процесу, урахування рівня розвитку читацьких умінь школярів; застосовування доцільно обґрунтованих методів і прийомів, які враховують специфіку опрацювання науково-художніх текстів; формування в учнів загальнопредметних умінь, які є визначальними для смислового сприймання науково-художніх текстів.

Література

1. Міністерство освіти і науки України (2019а, 8 жовтня). Про затвердження типових освітніх програм для 1–2 класів закладів загальної

середньої освіти (1272). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення 04.02.2022)

2. Міністерство освіти і науки України (2019b, 8 жовтня). Про затвердження типових освітніх програм для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти (1273). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273> (дата звернення 04.02.2022)

3. Савченко О. Пізнавальна література — скарбничка знань про світ. *Методичні особливості опрацювання науково-художніх оповідань*. Учитель початкової школи, 2016, № 8, С. 10-13.